

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

ОКСЕНЮК СЕРГІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 330.341.2: 338.242

**КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Спеціальність 21.04.01 – економічна безпека держави
(економічні науки)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК».

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Терехов Віктор Іванович,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
професор кафедри управлінських технологій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Васильців Тарас Григорович,
Регіональний філіал Національного інституту
стратегічних досліджень у м. Львові,
заступник директора

кандидат економічних наук
Кириченко Оксана Сергіївна,
Товариство з обмеженою відповідальністю
«Ст-Груп»,
заступник директора

Захист відбудеться «5» квітня 2018 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30–32, кім. 245.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Лагерна, 30–32, кім. 236.

Автореферат розісланий « 2 » березня 2018 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук,
доцент**

Н. М. Літвін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Серед сучасних явищ світової економіки кластеризація є одним із провідних та ефективних напрямів внутрішньої соціально-економічної політики держави, спрямованої на активний економічний розвиток регіонів і галузей у новій більш досконалії формі економічного співробітництва. Процес кластеризації промисловості України зумовлений необхідністю реалізації галузевих, регіональних та загальнонаціональних економічних і суспільних інтересів суб'єктів економічної діяльності країни та впровадженням сучасних європейських форм економічної взаємодії й розвитку.

Кластерний підхід до формування промислової політики в країнах світу застосовується із 80-90-х років ХХ ст. На сьогодні це не тільки потужний засіб досягнення цілей промислової політики зростання економіки, її структурних змін, модернізації, але й інструмент регіонального та інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому й зовнішніх ринках. Промислова політика на основі кластерного підходу класифікується як кластерна політика держави та ефективно застосовується провідними країнами світу. Водночас, на процес кластеризації, в забезпеченні економічної безпеки держави, посилено діють небезпеки й загрози, які необхідно ідентифікувати із метою визначення та застосування дієвих механізмів їх нейтралізації.

Нині в економіках провідних країн світу та країн СНД налічується більше 850 дієвих кластерів. Найбільша їхня кількість зосереджена у Великій Британії (169), США (152), Індії (106), Франції (96), Італії (72), Данії (34) та Німеччині (32). Станом на 2012 рік в Україні нараховувалося близько 43 кластерів. У 2013 році їх кількість збільшилась на 1 од., однак, у 2014-2015 рр. суттєво зменшилась кількість промислових регіональних кластерів, – у 2014 році на 5 од., у 2015 – на 7 од., що зумовлено подіями на Сході країни та в АРК.

Особливістю формування вітчизняних кластерів є їх орієнтація на галузі легкої промисловості, будівництво, АПК, металургію, тоді як для європейських країн пріоритетним є розвиток високотехнологічних інноваційних кластерів у машинобудуванні, біофармакології, електроніці, інформаційних технологіях. На сучасному етапі світового економічного розвитку кластеризація набуває широкого застосування та вагомого значення як інструмент динамічного зростання промисловості за рахунок кооперації, спеціалізації та концентрації виробництв, активізації інноваційної діяльності, впровадження нових технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Проблематика економічної безпеки держави та розбудова механізму її забезпечення детально досліджувалися в численних працях видатних вітчизняних і зарубіжних науковців: В. Алькеми, О. Ареф'єва, Ю. Бабанова, І. Белоусової, Є. Боброва, З. Борисенко, З. Варналія, Т. Васильціва, В. Власюка, В. Геєця, В. Грушко, С. Груніна, М. Денисенка, М. Єрмошенко, З. Живко, О. Захарова, М. Зубка, Т. Іванюти, А. Кірієнко, М. Кизима, О. Кириченко, Т. Клебанової, Г. Козаченко, М. Копитко, В. Крутова, М. Куркіна С. Лаптева, Н. Літвін, Ю. Лисенко, В. Лойко, О. Ляшенко, І. Мігус, В. Мунтіяна, А. Нікітіна, І. Отенко,

І. Петрової, С. Покропивного, В. Рокочі, В. Сідака, А. Сухорукова, В. Терехова, В.Токара, Ю. Харазішвілі, С. Шкарлет, Л. Шемаєвої та ін.

Вагомий внесок у дослідження проблем формування промислової політики на засадах кластерного підходу та розбудови механізму інституційного забезпечення зробили у своїх працях вчені: І. Амоша, О. Алимов, Т. Андерсон, Д. Баум, О. Бойко, А. Бутенко, С. Вінтер, В. Вишневський, С. Волосович, Л. Дейнеко, А. Землянкін, Л. Збаразська, Ю. Іванов, Т. Калашнікова, Л. Кузьменко, О. Макаренко, Г. Мазнев, А. Маршал, В. Мамонтова, О. Мозєнков, Р. Нельсон, О. Носирєв, О. Новікова, О. Одінцов, Т. Осташко, С. Онишко, А. Олійник, М. Панкова, С. Передерій, М. Портер, Л. Саломатіна, С. Соколенко, Д. Сольє, Є. Сич, І. Толедано, В. Точилін, В. Федоренко, М. Фельдман, Ф. Фукуяма, М. Чумаченко, Т. Швед, Е.Шелудько, Й. Шумпетер, М. Якубовський та інші.

Утім, незважаючи на численні наукові праці, проблеми кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави не повною мірою вивчені. Недостатньо висвітленими залишаються аспекти щодо визначення концептуальних, теоретико-методичних, інструментальних засад формування та розвитку кластерних структур промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави, що й зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Наукове завдання дисертаційного дослідження полягає у обґрунтуванні теоретико-методичних засад та науково-практичних підходів до розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри управління фінансово-економічною безпекою Університету економіки та права «КРОК» за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338). Автором досліджено теоретико-методичні засади та напрями перспективного розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та науково-практичних підходів до розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Реалізація поставленої мети зумовила розв'язання таких завдань:

- дослідити сутність понять «кластерна політика» та «кластерна ініціатива» як теоретико-концептуальну основу для формування напрямів і систематизації процесу впровадження кластерної політики;
- встановити вплив процесу кластеризації промисловості на економічну безпеку держави;
- формалізувати механізм забезпечення економічної безпеки держави в аспекті провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку;
- визначити характеристики зв'язку процесу кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки держави;
- систематизувати групи показників за основними базовими складовими економічної безпеки процесу кластеризації промисловості;

- розробити модель визначення рівня економічної безпеки процесу кластеризації промисловості;
- удосконалити механізм упровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави;
- запропонувати та обґрунтувати базові напрями реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави.

Об'єктом дослідження є процес кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та науково-практичні підходи до розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Методи дослідження. Із метою вирішення окреслених завдань у дисертації застосовано загальнонаукові, теоретичні та емпіричні методи наукових досліджень. Із метою дослідження засад формування та реалізації кластерної політики й розвитку процесу кластеризації в промисловості застосовано системний і логічний підходи (розділ 1, п.1.1, 1.2, 1.3); метод аналізу та синтезу – для діагностики процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави, аналізу фактичного стану економіки країни, вітчизняної промисловості, ідентифікації небезпек і загроз та оцінки факторів впливу (розділ 2, п. 2.1, 2.2, 2.3). Для розбудови елементів механізму формування та впровадження кластерної політики застосовано системний і структурний підходи (розділ 1, п. 1.3, розділ 3, п 3.1 та 3.3); для вирішення конкретних завдань використовувалися методи якісного аналізу: метод SWOT- аналізу (розділ 2, п. 2.3) та метод експертних оцінок – для розробки моделі розрахунку рівня економічної безпеки процесу кластеризації промисловості за основними базовими складовими (розділ 3, п. 3.2); за допомогою методів математичного моделювання автором було розраховано рівень економічної безпеки процесу кластеризації промисловості (розділ 3, п. 3.2); методи аналізу, синтезу, а також системний, структурний, організаційний та комплексний наукові підходи було застосовано для формування інноваційно-регіональної моделі кластеризації промисловості й опрацювання напрямів формування та впровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави (розділ 3, п. 3.1, 3.3).

Інформаційну та статистичну основу дисертації становлять матеріали Державної служби статистики України. Теоретичною та методичною основою дослідження є наукові розробки провідних вчених: монографії, статті, а також чинні законодавчі та нормативно-правові акти, інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та удосконаленні науково-практичних підходів до розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Основні положення, що визначають наукову новизну дослідження, полягають в такому:

вперше:

- розроблено та запропоновано модель визначення рівня економічної безпеки процесу кластеризації промисловості за основними базовими складовими економічної безпеки: інституційною, виробничо-технологічною, інноваційною та

інтеграційно-координаційною, що дає змогу здійснити аналіз та оцінку загроз і визначити рівень, інтегральний індекс економічної безпеки процесу кластеризації промисловості та є сучасним інструментом діагностики рівня економічної безпеки формування й розвитку промислових кластерів, у забезпеченні економічної безпеки держави;

удосконалено:

- механізм упровадження кластерної політики, що охоплює мету, принципи, функції кластерної політики та етапи її формування, методи, інструменти й напрями її забезпечення, які на відміну від наявних дають можливість сформуванню промислової політики держави із застосуванням кластерного підходу комплексно, що повною мірою відповідає цілям реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави;

- структуру та зміст напрямів реалізації кластерної політики, визначено її основні завдання й заходи за кожним із напрямів, послідовна реалізація яких сприятиме системному впровадженню процесу кластеризації вітчизняної промисловості, структурній, науково-технічній перебудові промислового сектору, підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняної промисловості, що є підґрунтям для економічного зростання й забезпечення належного рівня економічної безпеки держави;

- систематизацію і класифікацію показників за основними базовими складовими економічної безпеки процесу кластеризації промисловості: інституційною, виробничо-технологічною, інноваційною та інтеграційно-координаційною, що за своїм складом і змістом повною мірою враховують сутність, вектори розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави, що дасть змогу здійснити діагностику та визначити фактори небезпек і загроз, які деструктивно впливають на процес кластеризації промисловості;

- механізм забезпечення економічної безпеки держави, складовою якого є процес інноваційно-регіонального кластерного розвитку, що реалізується через зростання ефективності зв'язків і функціонування: промислових підприємств, як основи економічної системи країни й інституційного забезпечення економічної безпеки держави, що передбачає формування та прийняття Концепції створення кластерів в Україні, Стратегії розвитку кластерів, формування та реалізацію кластерної політики, прийняття й реалізацію програм регіонального кластерного розвитку та відповідно формування промислових кластерів на основі інноваційно-регіональної моделі кластеризації, що заснована на активній взаємодії органів державної влади й місцевого самоврядування, науки, промислових та інших підприємств, організацій у межах інноваційно-регіонального промислового кластеру;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування поняття «кластерна політика» та «кластерна ініціатива», що стало концептуальною основою для систематизації теоретико-методичних засад удосконалення процесу впровадження й напрямів кластерної політики, що на відміну від наявних системно та комплексно визначають процес кластеризації в забезпеченні економічної безпеки держави;

– дослідження впливу процесу кластеризації промисловості на економічну безпеку держави, в результаті чого виявлено, що процес кластеризації промисловості здійснює значний вплив на складові та показники економічної безпеки держави, внаслідок упровадження системних, довготривалих, стратегічних дій, спрямованих на ефективний інноваційний, промисловий, науково-технічний і соціально-економічний розвиток;

– характеристики зв'язку процесу кластеризації промисловості й забезпечення економічної безпеки держави, що дають можливість комплексно визначити, описати і структурувати завдання, процеси й результати державної промислової політики, сформованої із застосуванням кластерного підходу, та визначають основи розбудови інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру, що забезпечить вітчизняним підприємствам перехід на новий рівень економічного, інноваційного, зовнішньоекономічного розвитку та сприятиме ефективному функціонуванню вітчизняної промисловості і, як результат зростанню рівня економічної безпеки промисловості та економічної безпеки держави.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що наукові положення, отримані результати та запропоновані рекомендації є практичним підґрунтям розбудови й удосконалення процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Основні результати дослідження, зокрема обґрунтовані пропозиції автора щодо формування інституційного, інноваційного, організаційного та інфраструктурного напрямів упровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави, було використано в роботі виконавчого комітету Ірпінської міської ради Київської області (довідка про впровадження № 01-17/2867 від 10.10.2017 р.); пропозиції щодо формування напрямків ефективного інноваційного розвитку, співробітництва, кооперації та інтеграції промислових підприємств використано відділом інвестицій та соціально-економічного розвитку Ірпінської міської Ради Київської області (довідка про впровадження № 382/17 від 10.11.2017 р.). Отримані в процесі дисертаційного дослідження результати впроваджено в навчальний процес Університету економіки та права «КРОК» у викладанні навчальних дисциплін (довідка № 91-1/13 від 20.12.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є результатом проведення самостійної наукової праці автора. Відповідні публікації за темою дисертації здійснені автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні напрацювання та положення проведених автором досліджень було апробовано на науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Створення сильної економіки країни: проблеми та перспективи розвитку» (Тернопіль, 3 березня 2016 року); Науково-практичній конференції «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (Київ, 21 жовтня 2015 року); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції економічного спрямування «Науковий потенціал сучасної економічної науки» (Тернопіль, 27 квітня 2016 року); П'ятій Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: Сучасні проблеми теорії та практики» (Одеса, 15-16 вересня 2016 року); Науково-практичній конференції

професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів та студентів «Економіка й управління» (Одеса, 6-8 грудня 2016 року).

Публікації. Результати дослідження викладено в 10 самостійних наукових публікаціях загальним обсягом 5,35 д. а., із них 3 статті опубліковано в наукових фахових виданнях України (2,21 д.а.), 2 з них у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз (1,86 д.а.), 5 – в інших виданнях (1,28 д.а.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Дисертацію викладено на 302 сторінках, із них 226 сторінок основного тексту. Дисертація містить 50 таблиць, 39 рисунків та 12 додатків. Список використаних джерел налічує 291 найменування на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологічну базу й методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

У **Розділі 1 «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ»** досліджуються питання, пов'язані з визначенням сутнісних і понятійних аспектів процесу кластеризації промисловості, вивченням досвіду кластеризації промисловості європейських країн у забезпеченні економічної безпеки держави та досліджено концептуальні засади формування кластерної політики у забезпеченні економічної безпеки держави.

У **підрозділі 1.1 «Сутнісні та понятійні аспекти процесу кластеризації промисловості»** досліджено понятійний апарат, наукові засади процесу кластеризації промисловості. Визначено, що передумовами кластеризації є процеси технологічної взаємодії, що здійснюються шляхом побудови системи комунікацій між окремими підприємствами. У випадку скорочення географічних відстаней між господарюючими суб'єктами значно скорочується й логістичний ланцюг – знижуються витрати часу та ресурсів у процесі обміну між підприємствами матеріальними (сировина, напівфабрикати, енергоносії) та нематеріальними ресурсами (технології, інформація, досвід організації). У процесі кооперування й поділу праці, з одного боку, відбувається скорочення технологічного ланцюга і прискорення виробництва, а з іншого, збільшуються можливості до комбінування та реорганізації технологічних процесів, розвитку інновацій.

Досліджено, що до основних причин формування кластерів в економіці належать: зростання доступності інвестицій, нових технологій, регіональних та локальних ринків. Важливою складовою розуміння процесу кластеризації економіки в сучасних умовах є визначення напрямів інноваційного розвитку регіонів.

Визначено, що основними ознаками, за якими підприємства та організації об'єднуються в промисловий кластер, є такі: спорідненість продукції чи належність до однієї галузі; наявність і необхідність подальшого розвитку процесів кооперації;

розміщення на одній території; необхідність технологічної та технічної переозброєності виробництва, доступу до сучасних інновацій і технологій; зростання виробничих потужностей та їх концентрації, що потребують активізації й систематизації процесів постачання сировини та збуту продукції; бажання вийти спільними зусиллями на зовнішні економічні ринки; розширення спеціалізації виробництва та інші.

Проведений критичний аналіз дав змогу сформуванню узагальнене визначення поняття промислового кластеру як системи взаємопов'язаних вертикальними та горизонтальними зв'язками суб'єктів господарювання (включаючи виробничі підприємства, підприємства сервісної й комунікаційно-транспортної інфраструктури, фінансові установи, науково-дослідні установи та органи управління), які мають різний ступінь юридичної самостійності, спеціалізації, географічної концентрації і функціонують на засадах поділу праці, інноваційно-технологічної спрямованості й кооперування, що дає можливість їм отримувати додаткові соціально-економічні вигоди.

У підрозділі 1.2 «Досвід кластеризації промисловості європейських країн в забезпеченні економічної безпеки держави» досліджено моделі та процеси впровадження кластеризації промисловості в різних країнах світу, їх особливості й досвід, який вони дають для впровадження процесів кластеризації в економіці України.

Дослідження досвіду кластеризації провідних країн світу дає підстави для висновку що найбільш близькою до України моделлю кластерного розвитку є інноваційно-регіональна модель промислового кластеру, оскільки вона максимально відповідає поставленим завданням та наявному промислово й виробничому потенціалу нашої країни. Передумовами формування інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру визначено: наявність природних ресурсів – джерела яких зосереджені у певних регіонах; наявність базових потужних добувних, переробних виробництв – промисловості в регіонах зосередження природних ресурсів; потенціал науково-дослідної інноваційної діяльності, наукові школи, кадрові ресурси, технічні бази, що потребують оновлення та модернізації відповідно до сьогоденних запитів, проте є сформованими осередками інноваційними діяльності; наявність у країні унікальних промислових технологічних розробок і напрацювань; наявність освітньої бази підготовки кваліфікованих кадрів, технопарків, інноваційних центрів як осередків кооперації науки та бізнесу, підприємств малого й середнього бізнесу, що можуть долучитися до процесу промислової кооперації та формувати кластери; вигідне географічне розташування країни на перетині значної кількості логістичних шляхів і мереж; природні процеси та спеціалізація окремих регіонів на випуску певних видів продукції. Усі ці фактори є потужними стимулами формування у країні інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру.

Дослідження концептуальних засад процесу кластеризації та провідного зарубіжного досвіду у формуванні й розвитку кластерних структур дає можливість до формалізації механізмів взаємозв'язку, взаємодії та взаємозалежності економічної безпеки держави та процесів кластеризації промисловості (рис. 1).

Рис. 1. Вплив результатів упровадження процесу кластеризації на економічну безпеку держави за її основними складовими

Джерело: сформовано автором.

Забезпечення економічної безпеки держави здійснюється через складові (сфери) економічної безпеки держави, внаслідок забезпечення дій, спрямованих на покращання, зростання соціально-економічних показників-індикаторів та протидії загрозам за складовими (сферами) економічної безпеки держави.

Як показує емпіричний досвід провідних країн світу, кластеризація промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави є універсальним процесом, що здатен здійснювати потужний вплив на стан і рівень економічної безпеки держави, через безпосередній вплив на стан та рівень її показників за основними складовими на основі провадження системних, довготривалих стратегічних дій, спрямованих на значний інноваційний, промисловий, науково-технічний та соціально-економічний розвиток країни та її економіки.

Водночас, слід зазначити, що як перераховані вище та досліджені фактори впливають на стан і рівень економічної безпеки держави за її складовими, так і стан та рівень економічної безпеки держави за складовими має безпосередній вплив на безпеку, масштаби, терміни, ефективність розбудови процесу кластеризації вітчизняної промисловості.

У підрозділі 1.3 «Концептуальні засади формування кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави» розглянуто базові концептуальні наукові основи, передумови формування кластерної політики, умови та чинники її успішної реалізації у провідних країнах світу.

Аналізуючи підходи до визначення змісту кластерної політики, встановлено, що науковці розглядають кластерну політику через призму реалізації певної

державної стратегії, спрямованої на розвиток окремих галузей та регіонів. Водночас, кластерні ініціативи розглядаються як певним чином скоординовані зусилля, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності кластерів у певному регіоні, що реалізуються підприємствами, органами державної влади або дослідницькими організаціями.

Вивчення й систематизація наукових джерел та концептуальних засад дали змогу сформулювати узагальнене визначення, що кластерна політика – це систематична неперервна діяльність органів державної влади, спрямована на реалізацію комплексу заходів щодо поліпшення бізнес-клімату для посилення конкурентоспроможності та ефективності соціально-економічного розвитку окремих регіонів і сфер господарської інфраструктури країни.

Кластерна ініціатива – це комплекс стратегічних рішень, вироблених у процесі координації та об'єднання зусиль окремих учасників господарської й науково-технічної інфраструктури регіону, що спрямований на зростання показників соціально-економічної ефективності їх діяльності. Цілями кластерної політики є підвищення конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу підприємств і окремих галузей, розвиток малого й середнього бізнесу, сприяння диверсифікації національної економіки, стимулювання та розвиток регіональних галузевих кластерів.

Процес кластеризації промисловості, що здійснюється завдяки розробці та провадженню кластерної політики держави, має значний вплив на забезпечення економічної безпеки держави внаслідок стратегічного спрямування, довготривалої дії та значних перспектив розвитку. Процес кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави допоможе зберегти та підвищити внутрішній ресурсний, науково-інноваційний, виробничо-технічний потенціал вітчизняних промислових підприємств, їх виробничу потужність, забезпечити максимально ефективне використання наявних матеріальних, кадрових, фінансових, інтелектуальних, енергетичних ресурсів; залучити інновації і стимулювати інноваційний розвиток; із застосуванням конкурентного підходу підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств та їх продукції як на внутрішньому, так і при виході на зовнішні ринки, із застосуванням комплексного підходу активувати інтеграцію вітчизняних промислових підприємств на міжнародні економічні ринки, тобто забезпечити економічну безпеку держави через економічний, інноваційний, науково-технічний розвиток та освітнє, суспільне співробітництво й підвищення рівня конкурентоспроможності продукції та галузей економіки держави.

У **Розділі 2 «ДІАГНОСТИКА ПРОЦЕСУ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ»** здійснено аналіз стану основних показників економічного розвитку держави, досліджено сучасний стан процесу кластеризації промисловості, визначено взаємозв'язок процесів кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки держави.

У **підрозділі 2.1 «Аналіз стану основних показників економічного розвитку держави та їх вплив на процес кластеризації промисловості»** охарактеризовано

сучасний стан основних показників економічного розвитку держави та їх вплив на розвиток процесу кластеризації вітчизняної промисловості.

Починаючи із 2014 р. у країні відбувається поступове зниження рівня споживання промислових товарів. Впливовим чинником негативної динаміки зниження ВВП є експортні операції, зменшення яких почалося із 2011 р. та прискорилося у 2015 р. Це призвело до значного падіння, що склало 26,2%. Значною загрозою економічній діяльності промислових підприємств в Україні стало зростання протягом 2013-2015рр. їх збитковості. Так, у 2014 році порівняно із 2013, підприємства отримали збитків від економічної діяльності на суму 517,4 млрд. грн.

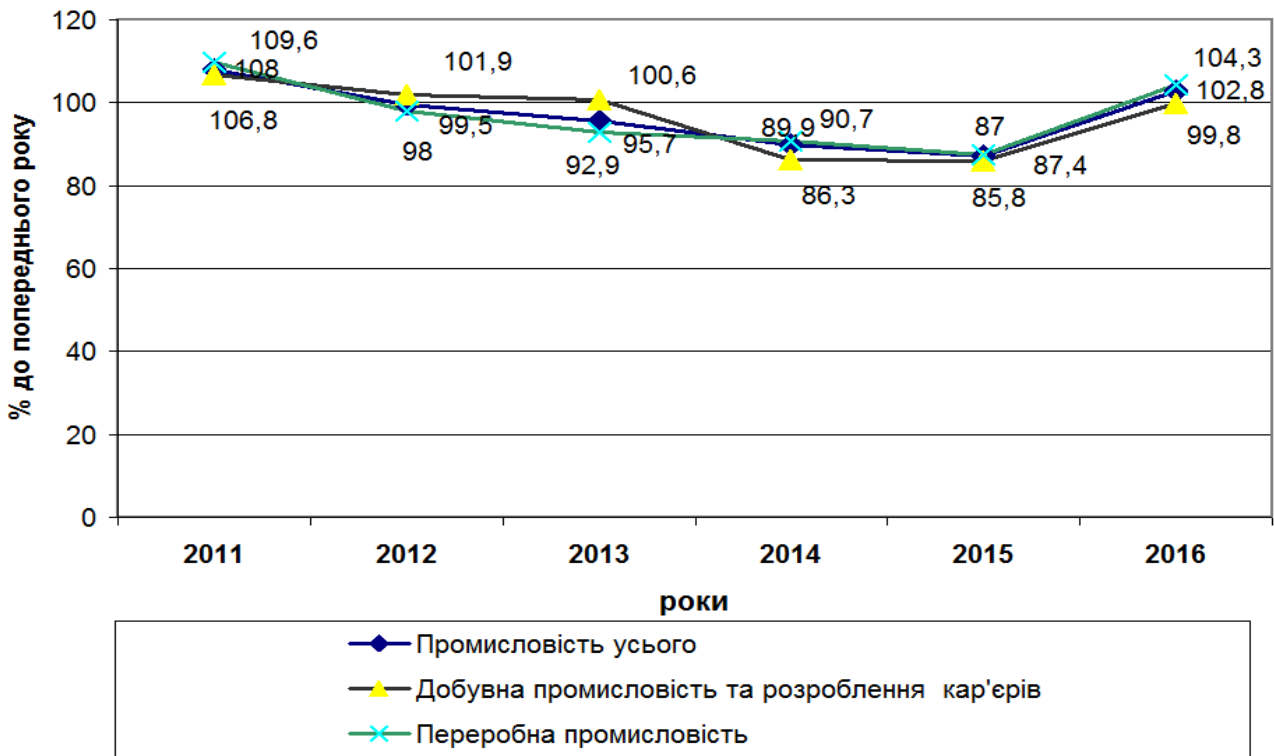

Рис. 2. Динаміка зміни індексів добувної та переробної промисловості за період 2011-2016 років.

Джерело: Сформовано на основі даних Державної служби статистики України.

Динаміка зміни загальних індексів добувної та переробної промисловості свідчить про те, що добувна, як і переробна, промисловість (рис. 2) зазнала у період із 2011 по 2015р. значного падіння обсягів виробництва із 106,8% у 2011 р. до 85,8% у 2015р. У 2016р. цей показник підвищився до 99,8% у порівнянні із 2015 р. Переробна промисловість, у свою чергу, повною мірою відображає динаміку індексу розвитку промисловості загалом, що зазнала значного спаду та станом на 2016 р. ще не відновилася до рівня 2011 р.

За період 2010-2016 рр. експорт товарів та послуг, вироблених підприємствами вітчизняної промисловості, скоротився на 51,32%, або на 21,3 млрд дол. США, що підтверджує значне скорочення просування вітчизняної продукції на зовнішніх економічних ринках і процес значного звуження цих ринків для вітчизняної продукції.

Частка промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, до загальної кількості промислових підприємств дещо зросла із 13,8% у 2010 р., до 17,4% у 2012 р. та 17,3 у 2015 р. За напрямками інноваційної діяльності найвищим є показник інноваційної активності у придбанні машин, обладнання устаткування та програмного забезпечення від 7,9% у 2010 р. зростаючим показником до 10,6 у 2012 р. та дещо знизився у 2014-2015 р. до рівня 9,9 та 9,8%. Незначний обсяг становлять показники внутрішніх науково-дослідних робіт, усього 3,2% станом на 2015р. та проведення зовнішніх науково-дослідних робіт 1,5% станом на 2015 р. Низьким є показник ринкового впровадження інновацій – так, станом на 2014 р. він становив 0,8%. Основну частину проваджених інноваційних видів продукції зосереджено у переробній промисловості 2602 видів у 2014 р. та 3080 видів у 2015 р.

Результати аналізу стану основних економічних показників свідчать, що основними загрозами економічній безпеці промисловості є: значне гальмування темпів економічного розвитку промисловості країни; часткове згортання програм промислового виробництва внаслідок зменшення попиту на внутрішньому ринку та високої конкуренції; суттєве зниження інвестиційної активності і згортання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення їх термінів зумовлене чинниками макроекономічної нестабільності; зростання рівня трудової міграції та брак кваліфікованих кадрів працездатного віку; підвищення рівня тінізації економіки; посилення відтоку капіталу із країни; зростання розміру нагромадження зовнішнього боргу й дефіциту платіжного балансу.

У підрозділі 2.2 «Аналіз сучасного стану процесу кластеризації та діючих промислових кластерів в Україні» досліджено сучасний стан процесу кластеризації та основних діючих у країні промислових інноваційних кластерів.

Із 2003 року Кабінет Міністрів України систематично розглядав питання кластеризації економіки країни, приймаючи необхідні постанови та рішення. Так, у Постанові Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 р. № 1174 «Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 рр.» було передбачено формування технологічних кластерів у наукоємних та високотехнологічних галузях промисловості. У 2008 році було затверджено Державну цільову економічну програму «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки, у 2008 році прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції проекту Загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості на період до 2017 року», розроблялися та приймалися інші постанови й рішення. Проте, на жаль, на сьогодні, незважаючи на значний інтерес та економічну необхідність і доцільність, не сформовано єдиної державної політики із застосуванням кластерного підходу, кластерний розвиток і впровадження відбуваються не системно, фрагментарно та за механізмом знизу-вгору завдяки кластерним ініціативам і діям ініціативних груп зацікавлених сторін. Найвищий рівень регіональної концентрації кластерів в Україні спостерігається в Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, Дніпропетровській та Харківській областях. Найменша концентрація кластерів у Черкаській, Чернігівській, Сумській та Волинській областях. Різний рівень концентрації кластерів за регіонами залежить від рівня промислового й інфраструктурного розвитку кожного з них. На це впливають

фактори історичного розвитку (наявність сформованого економічного потенціалу) та державна регіональна політика.

Досліджено стан та особливості формування вітчизняних промислових кластерів: кластеру сільськогосподарського машинобудування «АгроБУМ» м. Мелітополь, Запоріжжя; кластеру автомобілебудування «Індустріальний парк «Соломоново»; інноваційно-освітнього кластеру «Агротехніка», Харківська обл.; кластеру електронної промисловості на базі індустріального парку с. Розівка, Закарпаття.

Результати проведеного дослідження стану діючих та таких, що перебувають на стадіях формування, вітчизняних інноваційних промислових кластерів дають можливість констатувати, що створення інноваційних кластерів у певних регіонах сприяє об'єднанню підприємств виробників, постачальників, у виробничі та бізнес-мережі, концентрації і спеціалізації виробництва, а розвиток кооперації між підприємствами та її новий рівень забезпечують зростання конкурентоспроможності продукції підприємств учасників кластеру, суттєво підвищують інноваційний рівень та технологічність процесів її виробництва. До потужних підприємств, що становлять ядро кластеру приєднуються малі та середні підприємства постачальники комплектуючих чи послуг, які долучаються в загальну мережу ділової активності, що сприяє зростанню не тільки промисловості, але й малого та середнього бізнесу регіону, підвищенню рівня якості продукції та послуг. Кластери, як потужні групи виробників, забезпечують не тільки потреби внутрішнього ринку, зазвичай, вони орієнтовані на вихід і реалізацію продукції на зовнішніх ринках, що сприяє збільшенню обсягу випуску й реалізації продукції та відповідно підвищенню рівня фінансової ефективності та прибутку всіх учасників кластеру. Проте формування й розвиток кластерних структур в Україні, на жаль, відбуваються повільно. Кластери, створені на сьогодні в різних регіонах країни, повною мірою не відповідають визначенню їх як інноваційних, високотехнологічних, експортоорієнтованих, науково-виробничих промислових кластерних структур із високим рівнем конкурентоспроможності продукції.

У підрозділі 2.3 «Аналіз взаємозв'язку процесів кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки держави» визначено та досліджено взаємозв'язок процесу кластеризації промисловості й економічної безпеки держави.

У результаті проведеного аналізу взаємозв'язку процесів кластеризації промисловості й забезпечення економічної безпеки держави визначено показники впливу за основними складовими економічної безпеки, на рівні держави, регіону та на рівні підприємств учасників кластеру (рис. 3).

Виявлено, що за складовими економічної безпеки держави, такими показниками є: продуктивність виробництва, темп зростання ВВП, рівень технологічності виробництва, рівень інвестування в оновлення й розвиток виробничих потужностей, стан бюджетної, грошово-кредитної та податкової системи країни, рівень кредитування реального сектору економіки, рівень інфляції, валютного курсу, енергоємність економіки, об'єм експортних та імпорتنних операцій, рівень тінізації економіки у відсотках до ВВП, рівень фінансування інноваційної діяльності, частка яку займають інноваційні й інноваційно-активні підприємства

серед промислових підприємств, об'єм та динаміка зростання внутрішнього ринку, наявність прийнятих і реалізованих державних програм промислового кластерного розвитку та інші.

Рис. 3. Взаємозв'язок процесу кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки.

Джерело: сформовано автором.

На рівні регіону, основними показниками, за складовими економічної безпеки, що впливають на процес кластеризації промисловості, є: рівень промислового виробництва в регіоні, активність формування зв'язків та взаємодії між підприємствами регіону, експортний потенціал підприємств, активність внутрішніх економічних ринків, рівень інвестиційної привабливості регіону, наявність і функціонування науково-дослідних та галузевих інститутів, активність співпраці між промисловими підприємствами й науково-дослідними інститутами, активність розбудови інфраструктури в регіоні, розроблення та впровадження масштабних інноваційно-інвестиційних проектів, наявність і достатність кадрових, сировинних ресурсів, активність внутрішнього регіонального ринку та інші.

На рівні підприємства, основними показниками, за складовими економічної безпеки, що мають вплив на процес кластеризації промисловості, є: показники ефективності фінансово-господарської діяльності, рівень забезпечення фінансовими кадровими, енергетичними ресурсами, зношеність та завантаженість основних фондів, рівень технологічності виробництва, автоматизація виробничих систем і

комплексів, рівень упровадження інноваційної продукції, застосування інноваційних процесів, сертифікація продукції та процесів виробництва, кількість інноваційних видів продукції, залучення інвестицій, рівень маркетингової активності й інші.

У Розділі 3 «ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ» сформовано засади забезпечення економічної безпеки держави в аспекті провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку, здійснено моделювання підходів до оцінювання безпеки процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави, розроблено та запропоновано напрями формування й реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави.

Підрозділ 3.1 «Забезпечення економічної безпеки держави в аспекті провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку» присвячено формуванню засад забезпечення економічної безпеки держави в аспекті провадження процесу кластеризації, що представлено на рис. 4.

Рис. 4. Механізм забезпечення економічної безпеки держави в аспекті провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку.

Джерело: сформовано автором.

Забезпечення економічної безпеки держави є сукупністю відносин, механізмів та заходів, спрямованих на економічне зростання, забезпечення реалізації економічних і суспільних інтересів держави, підвищення конкурентоспроможності підприємств країни й конкурентоздатності продукції, забезпечення реалізації інтересів держави та убезпечення, захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, пов'язаних із процесами євроінтеграції країни.

Механізм забезпечення економічної безпеки держави з провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку здійснюється через зростання ефективності функціонування промислових підприємств як основи економічної системи держави, сконцентрованих на певних територіях та об'єднаних у кластери. Другим важелем забезпечення економічної безпеки держави з провадження інноваційно-регіонального кластерного розвитку є необхідність у формуванні та ефективному функціонуванні інститутів державного регулювання економіки.

Інституційне забезпечення економічної безпеки держави з провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку передбачає прийняття на державному рівні Концепції створення кластерів в Україні, Стратегії розвитку кластерів в економіці держави, формування, прийняття та впровадження кластерної політики як складової промислової політики держави, прийняття та реалізацію програм регіонального кластерного розвитку, формування промислових кластерів на основі інноваційно-регіональної моделі кластерного розвитку, що заснована на активній взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування, науки, промислових підприємств та організацій у межах промислового інноваційного кластеру. Зв'язок процесу провадження інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру та забезпечення економічної безпеки держави представлено на рис. 5.

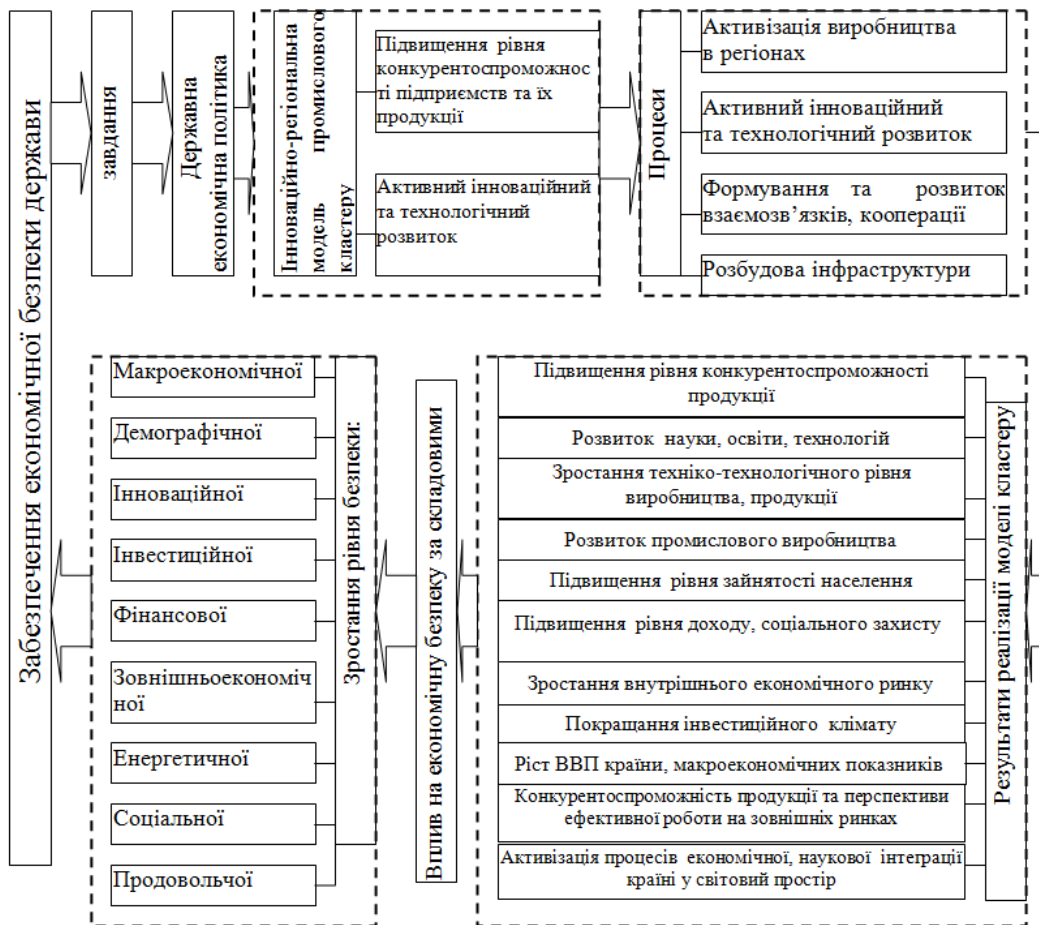

Рис. 5. Зв'язок процесу провадження інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру та забезпечення економічної безпеки держави.

Джерело: розроблено автором.

Характерними рисами інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру є: застосування кластерів як ефективного інструменту розвитку майбутніх перспективних ринків; здійснення інноваційних досліджень і спрямованість на створення радикальних інновацій, зміна технологій; високий темп адаптації інновацій та їх комерціалізації; мобільність і гнучкість виробництва; автономність учасників та добровільні засади об'єднання у кластер.

Створення і функціонування інноваційно-регіональних промислових кластерів здатне активувати економічне, суспільне життя регіонів, підвищити техніко-технологічний, інноваційний, економічний потенціал вітчизняних підприємств, конкурентоздатність вітчизняної продукції на зовнішніх економічних ринках, що в свою чергу, має безпосередній вплив на стан і рівень економічної безпеки держави її макроекономічної, виробничої, інноваційної, соціальної складових а також значний синергетичний ефект на інші складові економічної безпеки держави.

У підрозділі 3.2 «Розробка моделі оцінювання безпеки процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави» сформовано модель, що дає змогу здійснити діагностику та визначити інтегральний індекс економічної безпеки процесу кластеризації.

Модель визначення економічної безпеки процесу кластеризації промисловості будується із застосуванням концептуальних засад моделей конкурентних переваг Г. Етцковича та М. Портера. Метою розроблення моделі економічної безпеки процесу кластеризації промисловості є формування концептуальних засад діагностики небезпек та загроз процесу кластеризації промисловості країни й розрахунок інтегрального індексу економічної безпеки процесу кластеризації (рис. 6).

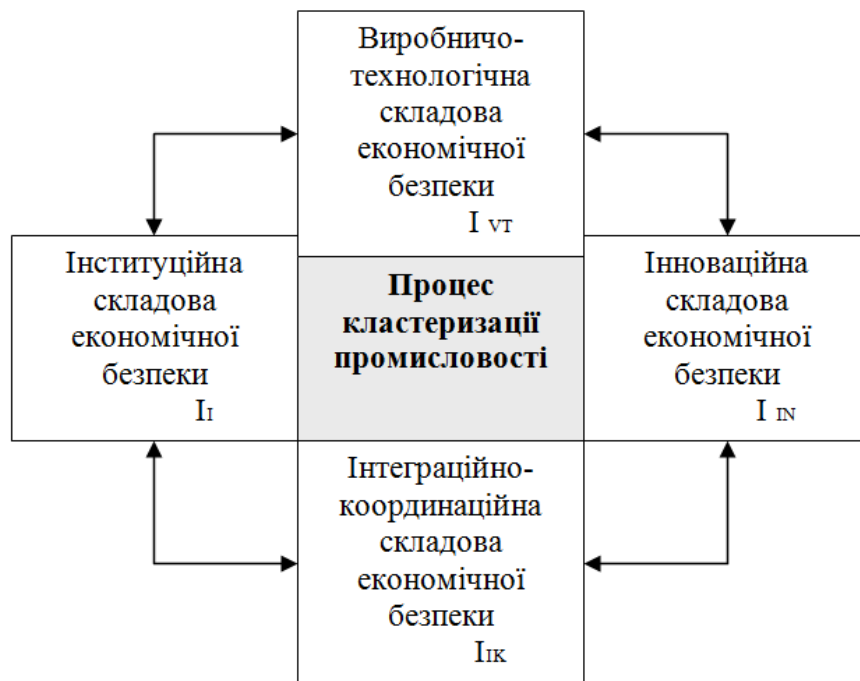

Рис. 6. Модель визначення економічної безпеки процесу кластеризації промисловості за основними складовими.

Джерело: розроблено автором.

Основними базовими складовими моделі визначення економічної безпеки процесу кластеризації промисловості є такі: інституційна, виробничо-технологічна, інноваційна та інтеграційно-координаційна складова економічної безпеки. У результаті розробки цієї моделі систематизовано та класифіковано показники за основними складовими економічної безпеки, що впливають на процес кластеризації – усього 53 показники.

Інтеграційно-координаційна складова є забезпечувальною складовою, яка визначає безпеку взаємодії та інтеграції промислових підприємств, а також підприємств малого й середнього бізнесу, науково-дослідних інститутів, інноваційних центрів, підприємств та організацій інноваційної, логістичної інфраструктури та координацію їх дій у межах промислового кластеру із метою забезпечення його безпеки й ефективної виробничої, інноваційної та збутової діяльності як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Вона визначається такими показниками, як рівень розвитку взаємозв'язків між промисловим підприємством та інноваційними структурами, активність взаємодії, станом і рівнем інформаційно-аналітичного забезпечення процесу кластеризації, наявність єдиного органу – управляючої компанії та фахівців, необхідних для здійснення координаційної діяльності в межах кластеру, рівень комунікаційних зв'язків, технологій та програмного забезпечення, активність участі в реалізації спільних маркетингових компаній та іншими показниками.

Алгоритм формування та впровадження моделі визначення рівня економічної безпеки процесу кластеризації промисловості країни складається із таких етапів: 1).формування моделі визначення економічної безпеки процесу кластеризації промисловості країни; 2). визначення основних складових економічної безпеки процесу кластеризації промисловості; 3).визначення множини показників за кожною складовою економічної безпеки процесу кластеризації; 4). визначення порогових та фактичних значень показників; 5). нормалізація множини показників; 6). визначення вагових коефіцієнтів показників; 7). розрахунок інтегрального індексу економічної безпеки складових; 8). визначення вагових коефіцієнтів складових; 9). розрахунок інтегрального індексу економічної безпеки процесу кластеризації.

Таблиця 1.

Інтегральний індекс економічної безпеки процесу кластеризації

Українські кластери	2015	2016	2017
Кластер автомобілебудування «Індустріальний парк «Соломоново»	0,3590	0,5052	0,5340
Інноваційно-освітній кластер «Агротехніка», Харківська обл.	0,4345	0,6431	0,7030
Кластер сільськогосподарського машинобудування «АгроБУМ» м. Мелітополь, Запоріжжя	0,3453	0,5430	0,5946
Кластер електронної промисловості на базі індустріального парку с. Розівка, Закарпаття	0,4046	0,5887	0,6412

Джерело: розроблено автором.

Згідно із застосованою методикою отримані результати інтегрального індексу економічної безпеки перебувають у діапазоні від 0 до 1 (100%), при цьому найвищі показники економічної безпеки показують результати від 0,8 до 1, стан від 0,5 до 0,8 вважається передкризовим, а нижче 0,5 – є кризовим.

У таблиці 1 розраховано та представлено інтегральний індекс економічної безпеки процесу кластеризації, який дає можливість констатувати, що хоча інтегральні індекси економічної безпеки процесу кластеризації вітчизняних кластерів протягом 2015 – 2017 рр. показують позитивну динаміку та зростання (від 0,43 до 0,70, інноваційно-освітній кластер «Агротехніка»), проте в середньому їхній рівень залишається небезпечно низьким (від 0,50 до 0,60), що свідчить про відсутність у нашій країні активного процесу кластеризації економіки та значний вплив загроз економічній безпеці зокрема процесу кластеризації за всіма визначеними й дослідженими складовими, що потребує формування та впровадження кластерної політики, опрацювання напрямів і механізмів реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави.

У підрозділі 3.3 «Напрями формування та реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави» розроблено та запропоновано основні напрями формування й реалізації кластерної політики в промисловості, побудованої із застосуванням кластерного підходу. Основою економічної діяльності країни є її промислова політика, що окреслює вектори економічного розвитку й заходи держави, спрямовані на підтримку та розвиток конкретних секторів економіки і подолання структурних криз. Механізм упровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави представлено на рис. 7.

Економічну безпеку держави формують такі базові складові економічної безпеки, як макроекономічна, інвестиційна, інноваційна, фінансова, зовнішньоекономічна, енергетична, демографічна, соціальна та продовольча.

Стан та рівень економічної безпеки держави залежать від стану й рівня економічної безпеки кожної із її складових та безпосередньо впливають на економічну безпеку галузі й кожного окремого підприємства. Забезпечення економічної безпеки держави складається із механізмів нормативно-правового, інституційного, фінансового та інформаційно-аналітичного забезпечення. Основними напрямами, інструментами й засобами забезпечення економічної безпеки держави є розбудова ринкових регуляторів економіки; удосконалення ефективності системи управління економікою та ефективності регіональної економічної політики. Цілями кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави є: формування концепції розвитку промислових кластерів в Україні; інституційне забезпечення розвитку промислових кластерів; забезпечення безпеки процесу кластеризації економіки; розвиток інфраструктури, необхідної для формування та функціонування кластерів.

Побудова кластерної політики в промисловості значною мірою залежить від принципів, на яких вона буде заснована, зокрема: безпеки, системності, комплексності, інноваційності, узгодженості та приватно-державного партнерства.

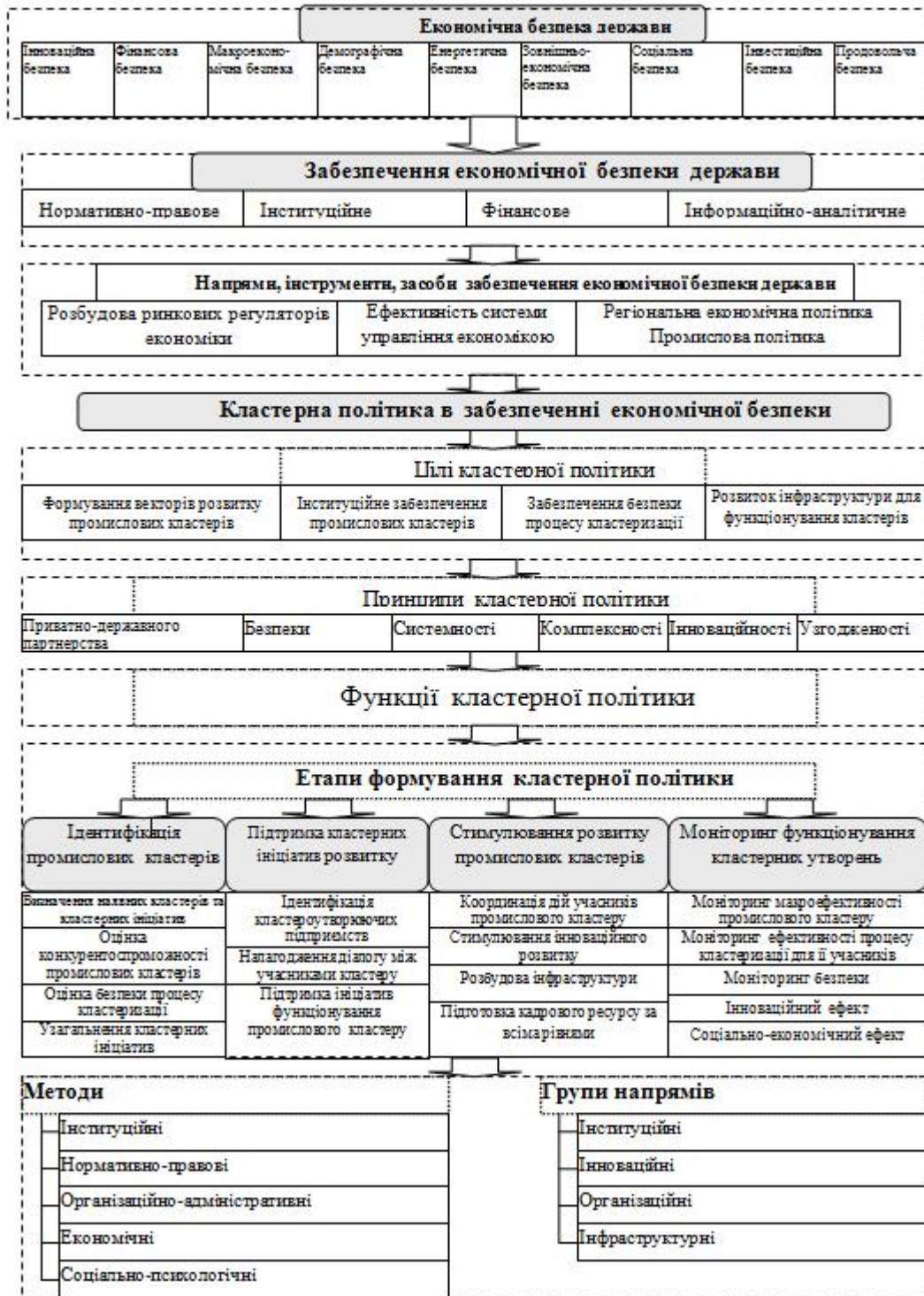

Рис.7. Механізм упровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави.

Джерело: розроблено автором.

У роботі запропоновано такі базові напрями формування та реалізації кластерної політики: інституційний, інноваційний, виробничо-організаційний та інфраструктурний напрями.

Інституційний напрям передбачає сприяння розвитку кластерів, створення спеціалізованих організацій із розвитку кластерів, формування системи ефективного обміну інформацією та комунікаційної взаємодії суб'єктів кластерних утворень, стратегічне планування розвитку кластерів, зниження адміністративних бар'єрів,

податкове мотивування і стимулювання розвитку кластерних ініціатив. Загальними завданнями інституційного напрямку кластерної політики є активізація державної політики стимулювання розвитку кластерів, створення сприятливого макроекономічного, інформаційного, нормативно-правового поля, інвестиційного клімату у країні.

Інноваційний напрям – це сприяння активізації науково-дослідної, наукової, освітньої діяльності, розробленню та впровадженню продуктивних, процесних інновацій, інноваційних розробок, підтримка у формуванні і впровадженні інноваційно-інвестиційних проектів, державна підтримка організацій та інституцій, що займаються інноваційною, науковою діяльністю, сприяння активізації співпраці між науково-дослідними інститутами і промисловими підприємствами.

Виробничо-організаційний напрям передбачає дослідження процесу кластеризації в економіці країни, визначення наявних та формування переліку стратегічних потенційних кластерних утворень, розроблення комплексних державних програм із їх підтримки й розвитку.

Інфраструктурний напрям визначає необхідність прийняття та реалізації державних програм і проектів розбудови інфраструктури ефективного функціонування та взаємодії кластерних утворень, сприяння розвитку та реалізації програм державно-приватного партнерства, цільових інвестицій у розбудову транспортної, інженерної, комунікаційної інфраструктури, житлове господарство із урахуванням розвитку кластерів.

Напрямами державної політики підтримки та розвитку інноваційних кластерів у забезпеченні економічної безпеки держави є: інституційне забезпечення процесу формування та розвитку промислових інноваційних кластерів; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, створення і призначення структур, відповідальних за реалізацію кластерної політики держави; ініціювання та розроблення ефективних механізмів взаємодії промислових підприємств; ініціювання й реалізація досліджень перспективного розвитку промислових кластерів та на основі отриманих результатів формування і прийняття відповідних програм кластеризації промисловості та розробка системи оцінювання результатів їх функціонування.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і представлено нове вирішення наукового завдання щодо обґрунтування теоретико-методичних засад та науково-практичних підходів до розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави. Результати авторських досліджень дали змогу сформулювати висновки науково-практичного характеру, що відображають виконання завдань відповідно до визначеної мети:

1. Досліджено сутність та дано узагальнене визначення понять «кластерної політики» як систематичної неперервної діяльності органів державної влади, спрямованої на реалізацію комплексу заходів, щодо поліпшення бізнес-клімату для посилення конкурентоспроможності та ефективності соціально-економічного розвитку окремих регіонів і сфер господарської інфраструктури країни та

«кластерної ініціативи» як комплексу стратегічних рішень, вироблених у процесі координації й об'єднання зусиль окремих учасників господарської та науково-технічної інфраструктури регіону, що спрямований на зростання показників соціально-економічної ефективності їх діяльності, які стали концептуальною основою для систематизації теоретико-методичних засад удосконалення процесу впровадження та напрямів кластерної політики, що на відміну від існуючих системно й комплексно визначають процес кластеризації в забезпеченні економічної безпеки держави.

2. Встановлено, що реалізація процесу кластеризації промисловості здійснює значний вплив на складові та показники економічної безпеки держави, внаслідок упровадження системних, довготривалих, стратегічних дій, спрямованих на ефективний інноваційний, промисловий, науково-технічний та соціально-економічний розвиток.

3. Формалізовано механізм забезпечення економічної безпеки держави в аспекті впровадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку, що реалізується через зростання ефективності зв'язків та функціонування: промислових підприємств, як основи економічної системи країни й інституційного забезпечення економічної безпеки держави, що передбачає формування та прийняття Концепції створення кластерів в Україні, Стратегії розвитку кластерів, формування та реалізацію кластерної політики, прийняття й реалізацію програм регіонального кластерного розвитку та відповідно формування промислових кластерів на основі інноваційно-регіональної моделі кластеризації, що заснована на активній взаємодії органів державної влади й місцевого самоврядування, науки, промислових та інших підприємств, організації в межах інноваційно-регіонального промислового кластеру.

4. Визначено характеристики зв'язку процесу кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки держави, що дають змогу комплексно ідентифікувати, описати та структурувати завдання, процеси й результати державної промислової політики, сформованої із застосуванням кластерного підходу, та визначають основи розбудови інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру, що посприє вітчизняним підприємствам перейти на новий рівень економічного, інноваційного, зовнішньоекономічного розвитку й забезпечить ефективне функціонування вітчизняної промисловості і, як результат зростання рівня економічної безпеки промисловості та економічної безпеки держави.

5. Класифіковано групи показників за основними складовими економічної безпеки процесу кластеризації промисловості: інституційною, виробничо-технологічною, інноваційною та інтеграційно-координаційною, які за своїм складом і змістом повною мірою враховують сутність, вектори формування та розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави та дозволяють здійснити діагностику та визначити загрози, що впливають на процес кластеризації промисловості.

6. Розроблено та запропоновано модель визначення рівня економічної безпеки процесу кластеризації промисловості, сформовану за основними складовими: інституційною, виробничо-технологічною, інноваційною та інтеграційно-координаційною, що дає можливість здійснити аналіз і оцінку загроз, визначити рівень, інтегральний індекс економічної безпеки процесу кластеризації

промисловості та є сучасним інструментом діагностики рівня економічної безпеки формування та розвитку промислових кластерів у забезпеченні економічної безпеки держави.

7. Удосконалено механізм упровадження кластерної політики, що охоплює цілі, принципи, функції, кластерної політики та етапи її формування, методи, інструменти й напрями її забезпечення, що на відміну від існуючих дають можливість сформулювати промислову політику держави із застосуванням кластерного підходу комплексно, що повною мірою відповідає цілям реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави.

8. Запропоновано та обґрунтовано структуру і зміст напрямів реалізації кластерної політики, визначено основні завдання і заходи кластерної політики за кожним із напрямів, послідовна реалізація яких дасть змогу системно впроваджувати процес кластеризації вітчизняної промисловості, здійснити структурну, науково-технічну перебудову промислового сектору, підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняної промисловості, що є підґрунтям для економічного зростання та забезпечення економічної безпеки держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в наукових фахових виданнях України:

1. Оксенюк С.Г. Економічний кластер. Поняття, сутність, структура, типи // Вісник Хмельницького національного університету. 2016. №2. Том 1. С. 182-188 (0,81 д.а.).

2. Оксенюк С.Г. Ефективність кластерної політики в умовах глобалізаційних ризиків // Вісник Хмельницького національного університету. 2017. №2. Том 1. С. 222-226 (0,70 д.а.).

3. Оксенюк С.Г. Основні загрози економічній безпеці держави як чинник кластеризації економіки // Вісник Харківського Національного Університету внутрішніх справ. 2017. №3. (78). С.140 -148 (0,70 д.а.).

Публікації в наукових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз:

4. Оксенюк С.Г. Економічні кластери як фактор забезпечення економічної безпеки держави // Вчені записки університету КРОК. 2015. №41. С. 42-50 (1,04 д.а.)

5. Оксенюк С.Г. Кластеризація в системі економічної безпеки країн Європейського Союзу // Вчені записки університету КРОК. 2016. №44. С. 80-87 (0,82 д.а.).

У матеріалах круглих столів, наукових конференцій та науково-аналітичних доповідях:

6. Оксенюк С.Г. Економічна безпека та розвиток економіки на кластерній основі //Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України: матеріали Наук.-практ. конф., 21 жовтня 2015 р./ Університет економіки та права «КРОК». 2015. С. 110-113 (0,35 д.а.).

7.Оксенюк С.Г. Кластеризація в системі економічної безпеки держави// Створення сильної економіки країни: Проблеми та перспективи розвитку: матеріали Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. економічного спрямування, 3 березня 2016 р. Тернопіль, 2016. С. 30-33 (0,23 д.а.).

8.Оксенюк С.Г. Класифікація кластерів в системі економічної безпеки держави//Науковий потенціал сучасної економічної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конф. економічного спрямування, 27 квітня 2016 року. Тернопіль. 2016. С. 86-92 (0,41 д.а.).

9. Оксенюк С.Г. Вдосконалення кластерної політики як умова економічної безпеки держави //Економіка підприємства: Сучасні проблеми теорії та практики: матеріали V Міжнародної наук.-практ. конф., 15-16 вересня 2016 року. Одеса : ОНЕУ. 2016. С. 163-164 (0,12 д.а.).

10.Оксенюк С.Г. Кластеризація в системі економічної безпеки країн Європейського союзу // Економіка й управління: матеріали 71-ої наук.-практ. конф. професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів та студентів, 6-8 грудня 2016 р. Одеса : Одеська Національна академія зв'язку, 2016. С. 125-127 (0,17 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Оксенюк С.Г. Кластеризація промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави. – ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2018.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню теоретико-методичних засад та науково-практичних підходів до формування й розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

У роботі досліджено сутнісні та понятійні аспекти процесу кластеризації промисловості, теоретичні засади економічної безпеки промисловості в умовах євроінтеграції, досліджено концептуальні засади формування кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави. Здійснено діагностику процесу кластеризації промисловості: проаналізовано сучасний фактичний стан та особливості формування й забезпечення процесу кластеризації промисловості в Україні, проведено аналіз основних загроз економічній безпеці промисловості, визначено взаємозв'язок процесу кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки держави. Розроблено й запропоновано механізм забезпечення економічної безпеки держави в аспекті провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку, формування інноваційно-регіональної моделі кластеризації промисловості, механізм формування і впровадження кластерної політики, обґрунтовано та визначено основні напрямки впровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави, розроблено й запропоновано модель оцінки складових та показників економічної безпеки процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Ключові слова: забезпечення економічної безпеки держави, економічна безпека, кластер, кластеризація промисловості, кластерна політика, кластерний підхід.

ABSTRACT

Oksenyuk S. Clustering of industry in ensuring the economic security of the State. – On the right of the manuscript.

Thesis for the candidate of economic sciences degree, specialty 21.04.01 – economic security of the state. – «University of Economics and Law «KROK», Kyiv, 2018.

The dissertation is devoted to the comprehensive study of theoretical and methodological principles and scientific and practical approaches to the formation and development of the process of clustering of industry in the context of ensuring the economic security of the state.

In the work of the investigated substance and scientific aspects of the clustering process industry, the theoretical basis of economic security industry, studied the conceptual bases of formation of cluster policies and initiatives in ensuring the economic security of the State.

The author conducted diagnosis process industry clustering, made the analysis of the current actual state and characteristics of the formation and support of industry clustering in Ukraine, conducted an analysis of the main threats economic security industry at the current stage of economy, clustering defined determinants impact components and indicators on industry clustering process. Developed and proposed to the main directions of future development of industry clustering process that includes the use of formed an innovative regional industry clustering models, the mechanism and direction the formation and implementation of cluster policy.

We developed a conceptual model of the components and indicators of economic security industry clustering process basic blocks-components: institutional, industrial-technological, innovation and integration and coordination units of economic security to permit an analysis and assessment, to define the integral index of economic security and a level of economic safety of the diagnostic tool formation and development of industrial clusters in ensuring the economic security of the State.

In the work improved the mechanism of formation and implementation of cluster policy, which covers the objectives, principles, functions and cluster policy stages of its formation, methods, tools and direction of its security and allows you to create the industrial policy of the State on the basis of cluster approach in an integrated manner, in areas such as: institutional, innovation, organizational and infrastructure.

A structure and maintenance of directions of realization of cluster politics offer and reasonable, basic tasks and events of cluster politics are certain after each of directions, successive realization of that will allow system to inculcate the process of clusterization of domestic industry, carry out structural, scientific and technical alteration industrial to the sector, to promote the level of competitiveness of domestic industry that is soil for the economy growing and providing of economic security of the state.

Key words: ensuring economic security of the state, economic security, cluster, clustering of industry, cluster policy, cluster approach.